

EÖTVÖS, GRÜN WALD, MUDROŇ A ŠTÁTNA IDEA UHORSKA

TIBOR PICHLER, Filozofický ústav SAV, Bratislava

PICHLER, T.: Eötvös, Grünwald, Mudroň and the Idea of the Hungarian State
FILOZOFIA 63, 2008, No 10, p. 914

The paper is a reflection on the polemic between Béla Grünwald, the author of the writing *Upper Hungary*, and Michal Mudroň, the author of a response to Grünwald with the same title. The background of the polemic is the Nationalities Law, as articulated by József Eötvös, the conception of an indivisible unitary Hungarian nation and the emerging idea of the Hungarian or Magyar state.

Keywords: Political nation – Nationalities Law – The idea of state – Hungary – Eötvös – Grünwald – Mudroň

Druhej polovici sedemdesiatych rokov 19. storočia v dejinách slovenského politického myslenia dominuje polemika Michala Mudroňa s Bélom Grünwaldom, autorom spisu *Horniaky* z roku 1878 [1], ktorý možno chápať ako medzník aj v uhorskej politickej debate. Grünwaldov spis sa obracia na uhorskú politickú verejnosť, osobitne na centrálnu decíznu sféru, ktorú obviňuje z nedostatočného záujmu o budúcnosť uhorského štátu a z politiky appeasementu voči uhorským národnostiam. Nepriamo je koncipovaný ako kritika eötvösovského liberalizmu a idey jednotného uhorského politického národa, ktorý bol z etnického alebo čisto jazykového hľadiska mnohonárodnostný. József Eötvös bol autorom známeho národnostného zákona z roku 1868, ktorý národnostiam priznával právo používať svoj jazyk vo verejnom živote, a to osobitne v správe na komunálnej a regionálnej úrovni. Nebol však nikdy implementovaný. K fundačnému aktu dualistického Uhorska však patril aj tento zákon a prostredníctvom neho aj poznanie jeho tvorca, že bez všestranne uspokojivého riešenia národnostného problému je budúcnosť Uhorska ako štátu neistá.

V čase svojho vzniku a schvaľovania národnostný zákon nezískal podporu národnostných politikov, neznamenal totiž uznanie národov Uhorska za osobitné právne entity s príslušným teritoriálnym vymedzením; zakladal sa na individuálnom chápaní jazykových práv občanov Uhorska v historicky daných stoliciach – regiónoch. Na druhej strane však treba registrovať, že zákon sa stal neskôr v období konzekventnej asimilačnej politiky pevným bodom programu národnostných politikov, požadujúcich jeho implementáciu. Uvedomili si, že hoci nezodpovedal ich pôvodným predstavám o právnom usporiadaní národnostných pomerov v Uhorsku, bol solídny a azda čímisi viac než len minimom riešenia jazykového a kultúrneho rozvoja národov Uhorska zjednotených v jednom občianskom zväzku. Pravda, koncept jednotného nedeliteľného uhorského politického národa bol osobitne z hľadiska neskoršej uhorskej politickej praxe skôr „teóriou“ než vyjadrením existujúceho stavu vrátane normatívneho konceptu uhorského občana. Išlo o neaplikovanú teóriu, ktorá sa však vyznačovala tou kvalitou, že v prípade jej implementácie by bola otvorila uhorský politický život prirodzenej dynamike vývoja. Nebola totiž inštrumentom hatiacim vývoj, ale práve naopak. Preto treba ešte raz vyzdvihnúť, že túto jej „cnosť“ dodatočne jasne rozpoznali vedúci publicisti a politici národností. Žiada sa ešte

uviesť, že Deák a Eötvös – zakladatelia dualistického Uhorska, ktorého súčasťou bol aj národnostný zákon – nemali vplyv na ďalší vývoj uhorského politického myslenia a konania. Deák zomrel v roku 1875 a Eötvös už v roku 1871.

József Eötvös, politik a zakladateľ politických vied v Uhorsku, podľa rakúskeho historika Geralda Stourzha najvýznamnejší politický mysliteľ monarchie v 19. storočí, bol súčasťou aj slovenského politického diskurzu v šesťdesiatych rokoch 19. storočia. Jeho myšlienky a názory reflektovali predstavitelia Novej školy, a osobitne Ján Palárik, najmä v stati z roku 1860 *Otázka národnosti a nasledovne i literatúry pri novom politickom preporodení Uhorska*. Citoval v nej tieto Eötvösove slová: „Ako všetko, čím srdcom naším vládne, tak aj národnosť je taký poklad, ktorý sa inými statkami zameniť nedá; a ak my, Maďari, a spolu s nami bývajúce bratské národy slobodou naozaj len máme, ale naše sľuby o šetrení ich národných záujmov vyplniť nechceme, ak ozaj opäť takým časom v ústrety ideme, kde národy, medzi hranicami vlasti tejto s nami bývajúce, voliť majú medzi slobodou a národnosťou tak, žeby jednej lebo druhej sa odrieknuť a tým spôsobom jedného z tých dvoch faktorov, bez ktorých zdravý vývin národov očakávať sa nedá, pozbavené byť museli, vtedy odriekneme sa všetkej nádeje a presvedčení budme, že tie isté nebezpečenstvá, ktoré našu vlasť pred dvanástimi rokmi na okraj hrobu priviedli, znovu sa na ňu uvalia“ ([3], 49).

Obdobie bezprostredne po revolúcii rokov 1848 – 1849 bolo príhodným časom na premýšľanie o nedávnych udalostiach na širšom politicko-teoretickom pozadí. Mimočodom, aj Ľudovít Štúr napísal svoju prácu *Slovanstvo a svet budúcnosti* v tomto období. Eötvös pretavil rekapituláciu udalostí a skúseností do dvojväzkového diela *Vplyv vládnucich ideí 19. storočia na štát* (1851 – 1854). Vyšlo, tak ako všetky jeho teoretické práce, v maďarčine i v nemčine. Vládnucimi ideami sú sloboda, rovnosť a národnosť. Spomedzi nich sa najzávažnejším problémom stala otázka národnosti, osobitne v regióne strednej Európy, kde na seba narážali projekty občianskej prestavby tzv. historických individualít, t. j. historických štátov, a projekty národno-emancipačných hnutí, ktorých identitná ideológia, ale aj oprávnené občiansko-právne požiadavky jazykového, kultúrneho a vzdelávacieho charakteru boli výzvou pre štátnický um i rozum teoretikov aj politikov, uvažujúcich a argumentujúcich z pozície historických štátnych útvarov. Jednoducho povedané, narážali na seba idey a koncepcie viazané na obnovu „historických individualít“ a také, ktoré argumentovali potrebami a prirodzeným právom obrodzujúcich sa národných individualít, t. j. národov. Máme tu do činenia s prípadmi dvoch typov zmien: na jednej strane možno registrovať snahu o rekonštrukciu inštitúcií a politicko-právneho systému existujúcich štátnych útvarov, na strane druhej sa dá sledovať vznik hnutí, zameraných na *obrodzenie národa*, ako svojou podstatou nepolitickéj jazykovo-kultúrnej jednotky. Proti sebe stoja reforma štátnych inštitúcií a národné obrodzenie ako proces sebaidentifikácie jazykovej kolektivity ako dejinného subjektu, snažiaceho sa o kultúrnu a politickú inštitucionalizáciu. Projekt národného obrodzenia v nadväznosti na Herderove názory postuloval právo takýchto jednotiek, vnímaných na spôsob organizmov, na nehatený vlastný rozvoj. Herder bol pôvodcom myšlienky národného individualizmu a národných individualít ako základných jednotiek ľudstva. Ľudstvo podľa neho nepozostávalo v prvom rade z jednotlivcov, ale z jednotlivých národov. Na prvý pohľad by sa zdalo, že Herderova koncepcia národných individualít ako sebastredných organizmov je politicky neutrálna, že národný individualizmus je, slovami Jána Kollára pochá-

dzajúcimi z jeho rozpravy o slovanskej literárnej vzájomnosti, *nevinnou ovečkou*. Iste je legitímna, avšak nemožno nevidieť, že môže mať politické konzekvencie. Na to upozornil už Ján Palárik vo svojej rozprave o slovanskej vzájomnosti. Herderovská politika je síce mierumilovná, neagresívna, dnes by sme povedali zelená, pretože hlása obmedzenie sa národných individualít na seba a pestovanie vlastných vlôh, odmieta miešanie národov, je proti asimilácii a spochybňuje *umelé štáty*, štátne mašinérie, osobitne impériá, ktoré mocenským zameraním obmedzujú a bránia rozvoju „prirodzenej“ národnej, akoby vrodenej kolektívne určenej ľudskosti. Politické konzekvencie herderizmu vznikajú takpovediac prirodzene sa dostavujúcim doťahovaním obrodenej, t. j. jazykovo, kultúrne i historicistickej ideológiou reidentifikovaných a rekonštituovaných národov do politicko-inštitucionálnych polôh. Herder bol pozoruhodným mysliteľom. Hoci nepatrí do kánonu politických mysliteľov a teoretikov, jeho iniciatívy tvoria pozadie masívnej, rozporuplnej a neľahkej štátotvorby na východ od Rýna a Labe. Tu politická modernizácia, budovanie národného štátu z rozličných dôvodov, na rozvedenie ktorých tu nemáme priestor, nezapadli do rámcov existujúcich štátov, ale ich rozrušili novotvorbou, ktorá však bola poznačená ideologickým národným historizmom. Ani nové národné štáty, v skutočnosti viac či menej národno-národnostno-menšinové útvary, sa celkom nevyhli, herderovsky povedané, *umelej politike*, t. j. mocenským zásahom a ovplyvňovaním. Na druhej strane treba povedať, že vznik nových národných štátov bol sprevádzaný vznikom noriem zameraných na ochranu národnostných menšín, čo svedčí o senzibilizovanosti medzinárodného spoločenstva na problematiku ľudskej rozmanitosti a jej politických aspektov. Konštituoval sa tak koncept menšinovosti, ktorý ako taký v koncepciách politických teoretikov v 19. storočí prakticky neexistoval, keďže sa vynáral postupne, v súvislosti s procesom konštituovania národných štátov na mieste dovtedajších impérií. Vyskytovali sa úvahy o fenoméne národnosti, a to nielen u Eötvösa, ale aj u Johna Stuarta Milla. Avšak ani Mill nedospel k jednoznačnému riešeniu a odporúčaniam, keďže sa situačné kontexty, v ktorých tento fenomén vystupoval, navzájom výrazne líšili.

Koncept minority je politickým vynálezom na ochranu tých, ktorí jazykovo alebo kultúrne nezapadajú do prevládajúceho oficiálneho politického vzorca. Ako správne poznamenal Rogers Brubaker vo svojej práci *Nationalism Reframed*, menšina sa stala politickou kategóriou.

Dielo Józsefa Eötvösa si zaslúži zvýšený záujem vzhľadom na jasnosť, s akou rozpoznal všeobecné úskalia nacionalizmu vôbec, a vytrvalosť, s akou lúštil hádanku uplatňovania idey národnosti v podmienkach habsburskej Európy. Národnosť v jeho chápaní nie je v prvom rade vecou rozumu, ale citu. Preto nemôže byť vecou strohého ústavného a politického inžinierstva, ak ho nesprevádza to, čo by sme mohli nazvať politickým taktom, ktorý by mal byť neodmysliteľnou súčasťou štátnického, nota bene demokratického štátnického umenia. Národný cit, nacionalizmus Eötvös chápe ako presvedčenie o vyššej nadanosti vlastného národa a o jeho nadradenosti nad inými ([3], 17). Táto predstava je typická pre všetky nacionalizmy, tak vládnuce, ako aj emancipačné, ktoré na svoju príležitosť len čakajú. Konštatuje, že aj nacionalizmy národov nachádzajúcich sa ešte v pozícii znevýhodneného holdujú myšlienke vyššej talentovanosti, jedinečnosti a budúcej nadradenosti. Utláčaní často generujú mesianistické, vykupiteľské, všeobecný humanizmus hlásajúce ideológie historickej misie, ktoré sa vyznačujú svojskou vôľou k moci. Národná kolektíva, či už etablovaná, alebo ašpirujúca, sama osebe ešte nie je garanciou slobody

v individuálno-občianskej perspektíve. Teoretizujúc o národnostnom konflikte v strednej Európe Eötvös dospel k presvedčeniu, že slobodný rozvoj národnosti, t. j. jazykový a kultúrny rozvoj v príslušných oblastiach ľudskej činnosti je nevypustiteľný prvok z katalógu občianskych a politických práv.

Eötvös, premýšľajúc o národnostnom probléme v monarchii a Uhorsku, sa neprikláňa k etno-federalistickej revolúcii v podobe teritoriálnej rekonfigurácie monarchie. Ako liberál rešpektujúci danosti politickej geografie, t. j. aj zachovanie teritoriálnej podoby uhorského štátu, čo tvorí premisu jeho riešenia národnostného problému, si kladie otázku, ako zosúladiť občianske a právne slobody so slobodou rozvoja národnosti, ktorá musí byť neodškriepiteľnou súčasťou pravého občianskeho života v konštitučnom štáte. Základom jeho riešenia sú občianske a politické práva jednotlivca, na ktoré nadväzuje právo na rozvoj vlastnej národnosti, osobitne prostredníctvom spolčovacieho práva. Národnostná rozmanitosť z hľadiska jazykového sa mala zastrešovať jednotnou uhorskou politickou národnosťou. Predstavoval si jeden uhorský politický národ, ktorý tvoria jednotlivci rôznych národností, slobodne sa rozvíjajúci v jazykoch svojej národnosti. Táto koncepcia sa v jadre premietla do národnostného zákona prijatého v roku 1868.

Národnostný zákon, o ktorom sa píše, že v konečnej podobe neobsahoval všetky pôvodne Eötvösom navrhované klauzuly, vychádza z Eötvösovho presvedčenia, že riešenie národnostného vzťahu v Uhorsku sa musí zakladať na všeobecnej konsenze jeho občanov. Tento konsenzus sa zjavne mal/mohol dostaviť len jeho praktizovaním. Konštatoval, že jazykovo-kultúrne hnutia uhorských národností nie sú dielom nepriateľskej agitácie, ale produktom prirodzeného vývoja, čo je fakt, ktorý treba akceptovať a rešpektovať. Jazykové a kultúrne požiadavky národností pokladal za legitímne. Jedine na uvedenom konsenze možno budovať modernizovaný uhorský štát. Národnú rovnoprávnosť chápal ako rovné právo jazykom sa líšiacich individuí – občanov štátu – rozvíjať svoju národnosť. Odmietal národnú rovnoprávnosť v podobe teritorializovaných národných jednotiek s kolektívnym právnym statusom ako ťažko realizovateľnú už aj vzhľadom na fakt národnostne nevyhraných regiónov, len s ťažkosťami uspokojivo deliteľnými. Represívnu jazykovú a kultúrnu politiku voči národnostiam, ako aj čisto mocenské kalkuly, snažiace vyrovnať sa s Viedňou, nerešpektujúce legitímne záujmy národností, pokladal jednoznačne za kontraproduktívne, ako to vyjadril vo svojich spisoch o národnostnej otázke v šesťdesiatych rokoch 19. storočia.

József Eötvös patril medzi tých uhorských politikov, ktorí boli skôr a viac učencami. Dobre poznal západoeurópsku politickú literatúru, medzi nimi Montesquieua, Benjamina Constanta, Tocquevilla a Montalemberta, osobitne s posledným bol v pravidelnom styku a patril medzi výslovných kritikov tradičného uhorského stoličného života s jeho rodinkárstvom a provinčnosťou. Jeho román *Dedinský notár*, prístupný aj v slovenskom preklade, je výrečným svedectvom jeho kritického postoja k uhorskej skutočnosti a urobil ho známym aj za hranicami Uhorska. Z podobného cesty je aj Kalinčiakova *Reštaurácia*.

Politický publicista Gusztáv Beksics Eötvösa zaradil medzi „doktrinárov“, mysliteľov a politikov, ktorí politický život orientovali na zdôvodnených politických princípoch, získaných nielen štúdiom dobovej politickej literatúry, ale aj na základe politickej analýzy domáceho politického života. Eötvös sa však napriek všetkej vzdelanosti a politickej jasnozrivosti nestal dominantným uhorským politikom a svojím spôsobom zdieľal osud všetkých stredoeurópskych intelektuálnych politikov: politickej scéne svoju pečať nevti-

sol. Podobne ako Palacký aj on vnímal potrebu, ba nevyhnutnosť existencie veľkého štátu pre malé národy strednej Európy vklinené medzi silnejúce Nemecko a mocné Rusko. Domnieval sa, že takýto štát, za predpokladu, že bude dobre organizovaný, občiansky kohézny a národnostne spravodlivý, poskytne malým národom nespochybniteľnú ochranu ich nezávislosti a „samovývinu“, aby sme použili výraz Ľudovíta Štúra.

Odchod politikov typu Ferenc Deáka a Józsefa Eötvösa z politickej scény tvorí určitú cezúru, ktorá sa v slovenských politických dejinách nedostatočne reflektuje. Spočíva v oslabnutí, ba v ukončení vplyvu umierneného liberalizmu, liberalizmu rozvahy, snažiaceho sa rozlúštiť tajničku politickej konštitúcie uhorského štátu. O slovo sa naopak hlási politika moci a intransigencie voči národnostiam, vyhlasujúc heslo maďarského Uhorska ako novej štátnej idey. Za medzník, osobitne vzhľadom na slovenské dejiny a slovenské politické myslenie, možno pokladať publikáciu Bélu Grünwalda *Horniaky* vydanú v Prešporku roku 1878. Hoci má podtitul *Politická štúdia*, v pravom slova zmysle ide o polemický spis. Nepriamo je útokom na princípy eötvösovského občianskeho liberalizmu a tie zásady, ktoré tvorili fundament národnostného zákona. Grünwald vyčíta uhorsko-maďarským politikom neznalosť pomerov vo vlastnej krajine, prílišnú zameranosť na západnú Európu, čo vraj vedie k tomu, že aj domáce dianie vnímajú cez kategórie západnej politickej teórie a de facto vraj domáce pomery ani nepoznajú. V tomto tvrdení možno ľahko postrehnúť kritiku „doktrinárov“, medzi ktorých sa radil aj Eötvös.

Grünwaldova politická imaginácia nie je liberálna, ale mocensky etatistická. Predstavuje sa ako zástanca mocného maďarského Uhorska, ktorému predpisuje maďarizačný imperatív. Pritom však treba mať na mysli, že ním reprezentovaný typ šovinistického nacionalizmu bol produktom politických elít a ich stúpencov. Z politického hľadiska, vzhľadom na obmedzenosť volebného práva, bola drvivá väčšina obyvateľov Uhorska maďarskej národnosti z politického procesu vylúčená. Takzvané grupistické používanie termínu „Maďari“ na označenie pôvodcu asimilačnej politiky, pričom v skutočnosti ide o vládnuce politické elity, je nesprávne a zavádzajúce.

Grünwald začína svoj spis štatistiky: voči 6 miliónom Maďarov stojí 7 miliónov Nemaďarov. Je to pomer, ktorý podľa neho treba zmeniť pomad'arčením Nemcov a Slovákov. Horniaky, alebo horná zem je tým regiónom Uhorska, ktorý je na tento účel najvhodnejší. Skôr, ako prejde k etnografickému opisu slovenského obyvateľstva, venuje sa stručnej charakteristike takpovediac aktuálnej uhorskej politickej vôle. V porovnaní s ostatnými európskymi štátmi daného obdobia, ktoré sa púšťali do budovania koloniálnych ríš, ak ich už nevladnili, a mimo hraníc materského štátu rozvíjali imperializmus, Uhorsko a v ňom uhorské vládnuce kruhy takéto ambície na expanziu nemali. Grünwald odmieta podmaniteľskú teóriu; z historického hľadiska bolo Uhorsko krajinou jazykovo a etnicky rôznorodou, ale zároveň aj krajinou s tradíciou prakticky bezkonfliktného partnerského spolunažívania kultúrne rôznorodých skupín obyvateľstva. Vo svojej dobe však nezaujímajúcich vládnucich kruhov o dianie v okrajových nemaďarských regiónoch Uhorska pokladá za politickú chybu, osobitne sa to týka Slováckmi osídlených Horniakov, ktoré označuje za najzaujímavejší región Uhorska – predmet rastúceho záujmu „Čechov“ a „ruskej vlády“. Ak má byť Uhorsko podľa Grünwalda mocným štátom, alebo ak má vôbec prežiť ako štát, musí staviť na asimilačnú politiku. Tvrdí, že v Uhorsku maďarský vplyv nesiahá ani po hranice štátu, čiže cieľom maďarsko-uhorskej politiky má podľa neho byť expanzia vo vnútri štátu a homogenizácia obyvateľstva jednoznačnou asimilač-

nou politikou. Takýto postup už nie je politikou herderovského nacionalizmu, zameraného na vonkajšou alebo cudzou mocou nehatený vlastný rozvoj, ale naopak, je realizáciou konceptu vnútroštátneho imperializmu. Grünwald konštatuje, že momentálne majú vládnuce kruhy k dispozícii mocenská páka, čo nepotrvá dlho, a preto vraj treba využiť priaznivý okamih. Bola to vabanková mocensko-politická propozícia.

Slováci, slovenský ľud vraj vykazuje v danom okamihu vhodné predpoklady na asimiláciu. Vykresľuje ich stereotypne ako pracovitých, dobroprajných, pokojných a povolných. Z hľadiska duševných vlastností ich pokladá skôr za receptívnych než produktívnych a tvorivých. Slováci vraj vynikajú pri činnostiach, ktoré si vyžadujú trpezlivosť a vytrvalosť. Takýto stereotypný opis bol v 19. storočí dosť rozšírený a s podobnými charakteristikami sa možno stretnúť aj u slovenských autorov, napríklad u Andreja Radlinského alebo u Alberta Škarvana, ktorý navyše, podobne ako pred ním Ľudovít Štúr, konštatuje ich nezáujem o politický život a konštatuje, že hoci žijú stáročia uprostred európskych národov, stoja akoby bokom od nich. Grünwald tvrdí, že Slováci, odhliadnuc od národovcov sú s Uhorskom zatiaľ zžití, nemajú vraj svojich hrdinov ani veľké historické postavy. Dejiny Uhorska sú aj ich dejinami a majú zmysel pre uhorský mrav a virtus. Hoci na jednej strane etnografický opis prezentuje Slovákov ako skromných a submisívnych, na druhej strane oproti iným slovanským susedom Grünwald charakterizuje správanie Slovákov ako svojím založením panské, čo pripisuje na vrub uhorským vzorom správania, ktoré sú založené na modeli „panskosti“. Zo sociografického stanoviska na tomto tvrdení je kus pravdy, lebo mnohé z článkov a štúdií sociológa Antona Štefánka kritizovali slovenský mravný hungarizmus a „panštinu“. Negatívny sociálny typ arivovaného, t. j. „popanšteného sedliaka“ bol predmetom jeho sociografickej analýzy a dokladá vplyv ideálu pána na všetky vrstvy spoločnosti.

Pri prezentácii svojho obrazu Horniakov Grünwald neopomenul slovenských národovcov, ktorým vyčíta falšovanie či dezinterpretáciu uhorských dejín. Matici slovenskej vyčíta, že prekračuje medze jazykovej a kultúrnej inštitúcie, kritizuje ju za vykonávanie v podstate politických činností. Medzi slovenským ľudom a národovcami, ktorých činnosť negatívne komentuje, konštatuje odstup: Podľa neho ľud národovcami ovplyvnený nie je, ľud vraj o ich činnosť zatiaľ nejaví záujem, čo sa však môže zmeniť. Toto hodnotenie Horniakov a ich obyvateľstva by vlastne malo nabádať vládnuce politické elity Uhorska, aby, ako to chápe on, skoncovali s politikou ústupkov národnostiam a zároveň aby bezodkladne konali, lebo táto situácia priaznivá pre asimilačnú politiku sa môže v krátkej dobe zmeniť. Grünwald bol konceptorom asimilačnej maďarskej národotvorby prostredníctvom školy a šírenia uhorského virtusu. Táto ideológia bola hluchá k agende progresívnej politickej modernizácie, nerozvíjala étos uhorského občianstva, na ktorý nabádal Eötvös, ale vnútroštátny imperializmus. Dôvodila aj tým, že maďarizačná politika sa stretáva s aktívnou podporou aj u Nemaďarov, t. j. maďarónov. Slovákov popri Nemcoch zarad'oval medzi národnosti, ktoré sú najprístupnejšie asimilácii. Upozorňoval však aj na poslovenčovanie Nemcov na Horniakoch a okrajovo i na poslovenčovanie Maďarov.

Grünwald kritizoval národnostný zákon, ktorý sa inak ani neimplementoval, v tom zmysle, že ním sa vraj opúšťa cieľ budovania maďarského charakteru Uhorska. Zákon pokladá za zbytočný ústupok národnostiam a za výsledok úvah, ktoré vraj predpokladajú nepriateľské naladenie národností Uhorska voči krajine a štátu, čo však pokladá za chybné.

ný predpoklad. Antiuhorské postoje vraj charakterizujú len malé skupiny národovcov, ktorých programy vraj väčšina príslušných národností ani nepozná.

Národovecká reakcia na polemický tón a zámer *Horniakov* nedala na seba dlho čakať. Ešte v roku ich vydania, t. j. v roku 1878 vyšla odpoveď Michala Mudroňa, taktiež nazvaná *Horniaky* [2]. Mudroň bol advokátom a národovcom, ktorý reagoval právnou argumentáciou. V šesťdesiatych rokoch 19. storočia tvrdil, že Slováci potrebujú na rozvoj národného hnutia vlastné právnické školy. Fakt, že Mudroň svoju reakciu na Grünwaldov spis napísal maďarsky, svedčí o tom, že ju adresoval uhorsko-maďarskej verejnosti.

Za základ svojej polemiky proti Grünwaldovi zvolil Mudroň národnostný zákon a koncept jednotného uhorského politického národa, ktorý tvorili príslušníci jednotlivých uhorských národností. Podľa tohto konceptu sú aj Maďari jednou spomedzi viacerých národností obývajúcich Uhorsko a stotožňovať uhorský politický národ s maďarskou národnosťou je jasná chyba. Ani Mudroň nevyčleňuje Slovákov z uhorských dejín. Tieto dejiny nie sú pre Slovákov cudzie a konštatuje osemstoročné pokojné spolunažívanie, pripomínajúc spoločného kráľa Štefana I. a jeho okridlený výrok adresovaný ako ponaučenie synovi Imrichovi: Krajina jednej reči a jedného mravu je slabá. Pokladá ju za prvú historickú štátnu ideu Uhorska. Druhou je už spomenutý Eötvösov koncept nedeliteľného jednotného uhorského politického národa, ktorý obsahuje národnostný zákon z roku 1868. Jej jediným právne zakotveným obmedzením je hegemonia maďarčiny ako *diplomatiekeho jazyka*, používaného v parlamente. Spomenutý koncept je podľa Mudroňa tým právne zakotveným. „Maďarská štátna idea“ [5], ktorú v zárodku možno nájsť v Grünwaldovom spise *Horniaky*, sa neskôr publicisticky presadila; Mudroň ju označuje za šovinistickú a v článkoch nazvaných „Maďarská štátna idea“ ju analyzuje ako koncept, ktorý nemá oprávnenie ani v tradícii uhorských dejín, ani v aktuálnych uhorských právnych normách, a teda, ako uzatvára, je konceptom bez právneho podkladu a mimo existujúceho právneho rámca.

LITERATÚRA

- [1] GRÜNWARD, Béla: *A Felvidék [Horniaky]*. Budapest: Ráth Mór 1878.
- [2] MUDROŇ, Mihály: *A Felvidék. Felelet Günwald Béla hasonnevű politikai tanulmányára [Horniaky. Odpoveď na rovnomennú politickú štúdiu Bélu Grünwalda]*. Pozsony: Nyomatott Kaminek Rezsönél 1878.
- [3] PALÁRIK, Ján: Otázka národností a nasledovne i literatúry pri novom politickom preporodení Uhorska III (ohlas na slovo p. bar. J Eötvösa v otázke národností). In: *Dieľo v dvoch zväzkoch. II. Za reč a práva ľudu (Kultúrno-politické články)*. Bratislava: SVKL 1956, s. 48 – 54.
- [4] EÖTVÖS, Joseph, Freiherr von: *Über die Gleichberechtigung der Nationalitäten in Oesterreich*. Wien: Jasper, Hügel&Manz 1851.
- [5] MUDROŇ, Michal: „Magyar állameszme“ [„Maďarská štátna idea“]. In: *Národné noviny*, XII, 1881, č. 101 a č. 102.
- [6] MARTINKOVIČ, Marcel: Idea uhorského vlastenectva a občianskej individuálnosti na križovatke politických tradícií. In: *Filozofia*, 61, 2006, č. 10, s. 838 – 858.

Príspevok vznikol vo Filozofickom ústave SAV ako súčasť grantového projektu č. 2/7156/28.

---

prof. PhDr. Tibor Pichler, CSc.
Filozofický ústav SAV
Klemensova 19, 813 64 Bratislava 1, SR